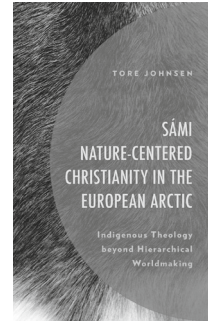

Tore Johnsen

Sámi Nature-Centered Christianity in the European Arctic – Indigenous Theology Beyond Hierarchical Worldmaking

Lexington Books 2022

Anmeldt av Tor B. Jørgensen
biskoptorb@gmail.com

Det er ti år siden Kirkemøtet i Den norske kirke vedtok en egen «liturgi for velsignelse av hus og hjem» (KM 07/13). Det er lite sannsynlig at en slik liturgi hadde kommet på Kirkemøtets sakliste om Den norske kirke ikke fra 1992 hadde hatt et Samisk kirkeråd. Dette rådet hadde allerede i 2007 vedtatt en slik liturgi på nordsamisk. Biskopen i Nord-Hålogaland, Per Oskar Kjølås, var en pådriver i dette arbeidet. Etterspørselen etter en norsk oversettelse ble ganske stor blant annet i Sør-Hålogaland bispedømme hvor jeg da var biskop (2006-2015). Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) tok tak i saken og oversendte et forslag til Kirkerådet i 2011. Den første mottakelsen i Bispemøtet sommeren etter må kunne kalles heller kjølig. Noen av oss gikk skuffet ut i den lyse Svalbardkvelden. Vi måtte nøye oss med en *veiledning* og ikke en egen liturgi, (BM 20/12). Men da det endelige forslaget fra Kirkerådet kom senere på høsten, fant ikke BM «læremessige innvendinger mot at ordningen fastsettes som en liturgi». Våren etter blir dermed denne samisk

inspirerte liturgien til en liturgi for offisiell bruk i Den norske kirke. Jeg nevner denne liturghistoriske nyvinningen i begynnelsen av denne omtale av bokutgaven av Tore Johnsens doktoravhandling om samisk natursentrert kristendoms møte med offisiell luthersk teologi fordi den inngår som et nyere eksempel på et slikt møte (kap. 7).

Johnsens arbeid er etter mitt skjønn banebrytende.

Og det av to grunner: For det første gjennom den kvalitative undersøkelsen av hvordan samisk hverdagskristendom kommer til uttrykk rent praktisk (kap. 5). Innhenting av materiale til den kvalitative undersøkelsen er i seg selv en bragd. Det er fortsatt til dels sensitivt å snakke om religiøs praksis som ikke oppfattes som helt stueren i forhold til den offisielle lutherske læren i Den norske kirke. Selve åpningsfortellingen i boka angir denne spenningen. På et møte med prester hadde en av informantene fortalt hvordan hun signer stedet i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn der hun skal skjære sennagress til å ha i

skallene. En av prestene kommenterte da: «Men det er vel å tilbe skaperverket i stedet for Skaperen?»

At Tore Johnsen har kunnet foreta slike samtaler sier noe om den tillit han har opparbeidet i det norske samiske miljøet, ikke minst i det nordsamiske området hvor undersøkelsen er gjort. Her har han selv vært sametalende prest (1998-2005) med samisk identitet og med et sterkt engasjement for å fremme samefolkets urfolksinteresser på en tillitvekkende og tydelig måte både i en kirkelig og en samfunnsmessig sammenheng.

Johnsen gir oss del i mange små detaljer som avdekker en type åndelig forståelse av naturen og samspillet i tilværelsen som er fjernt fra den sekulariserte hverdagsvirkeligheten i det norske storsamfunnet. Det kanskje viktigste begrepet er *ráfi*, fred. Det omfatter hele tilværelsen. Relasjonen mellom mennesker, mellom mennesker og naturen, mellom levende og døde bestemmes av ønsket om *ráfi*. *Ráfi* «provides a window into the relational ontology of the local Sámi worldview», skriver Johnsen (side 96). Det minner ikke så lite om det gammeltestamentlige begrep *shalom*. Her hører signing og respekten for steds iboende kraft som åpnes ved enkle trinitariske velsignelsesformuleringer og forskjellige former for handlinger, som for eksempel å overnatte på en tomt hvor det skal bygges.

Inn i denne kommunikasjonen hører for eksempel joiken hjemme. I denne virkeligheten kan steiner ha helbredende funksjon. Og enkeltpersoner ha spesielle gaver til for eksempel å stanse blødninger. Det som skjer lokalt er del av en større kosmologisk virkelighet. Grunnholdningen er preget av begreper som nåde, ydmykhet og respekt. – Bønn om tilgivelse er et viktig

middel for å bevare *ráfi* både i naturen og mellom mennesker. Jeg har selv opplevd dette på nært hold på læstadianersamlinger.

Arbeidet er for det andre banebrytende fordi det setter disse erfaringene inn i en større religionsfilosofisk ramme i kapittel 5 (115-156). Det er på mange måter bokas hovedstykke. Enkelte stikkord fra overskrifter i dette kapitlet gir noen smakebiter av innholdet: «You, Who Art in Heavens: God's Omnipresence» (118), «Everything You Do, Do It in MY Name» (121), «Gratitude in All: Trusting in God's Rule; Conforming to God's Will» (122), «The Sami Spiritual Feeling with Respect to the Book (the Bible)» (125), «Nobody Survives Alone» (128), «The Human Being Was a Piece of Nature» (131), «The Cosmological Significance of Food» (132) og til slutt «The Logic of Ipmila Satni: The Dynamic Word of God» (147).

Gjennom hele dette kapitlet kommer Johnsens gode analytiske blikk og hans kreative kombinasjonsevne til uttrykk. Det legges til rette for en kunnskapsbasert og nyskapende samtale med «den offisielle lutherske teologien» og dens virkelighetsbilde.

Som et slags avklarende mellomspill (kap 6) utvider så Johnsen arbeid sitt ved å lese det samiske virkelighetsbildet i lys av to bidrag fra henholdsvis en afrikansk (Kwame Bediako) og en amerikansk (James Trent) urfolksteolog. Det gir et interessant utblikk og bekrefter mange sammenfallende perspektiver, men bekrefter samtidig at den samiske «hverdagskristendommen» kan behandles på egne premisser i det som nå blir viktig, nemlig samtalen med offisielle lutherske læren. Og da er vi tilbake til forbønnsliturgien for hus og hjem (kap 7).

Johnsen hjelper oss inn i denne liturgisaken ved å beskrive nærværet av nye

åndelige trender i det norske samfunnet som peker i samme retning: såkalt nyreligiositet, folkereligiositet og ekstraordinære erfaringer. Men når Johnsen går igjennom høringsuttalelsene til forslaget til liturgi for hus og hjem, fanger han opp flere innspill som synes ikke å se sammenhengen mellom svaret på disse åndelige utfordringene og det virkelighetsbildet som liturgiens samiske kontekst bygger på. Han stusser over frykten for at liturgien skal bekrefte magiske forestillingen, også fra konservative biskoper som åpenbart ikke ser begrensningen i det virkelighetsbildet en selv er en del av.

Dette er viktige observasjoner som fører fram til bokas store avsluttende spørsmål: Er vi på veg mot et ontologisk vendepunkt i kristen teologi? (8.7, 244). Johnsen mener kirken må bevege seg i en slik retning for å komme ut av de konsekvensene vi nå ser av det virkelighetsbildet som har brakt oss inn i en global krise. Her mener han at den samisk natursentrerte tradisjonen har noe å tilby. Johnsen mener denne tradisjonen, slik han har framstilt den, viser en religionsfilosofisk rikdom som er relevant i en videre kristen diskurs. Her er jeg helt på linje med Tore Johnsen. For egen del også betinget av nærkontakt med det lulesamiske miljøet i Tysfjord i mine år som biskop i Sør-Hålogaland.

Johnsens bok bør bli lærebok ved de teologiske utdanningsinstitusjonene både innenfor religionsfilosofi og religionsteologi, og gjerne kirkehistorie/dogmehistorie/misjonshistorie – foruten praktisk teologi og liturgikk.

For den som måtte være interessert i en mer utvidet forbønnsliturgi for hus og hjem

enn den vi fikk til i 2013, kan jeg vise til «Blessing for a Home» i den Evangelical Lutheran Church in America. Den har jeg benyttet meg av ved flere anledninger i det siste.

Og for den som ønsker enklere innføring i Tore Johnsens tankeverden, kan en med utbytte lese hans artikkel i Kirke og Kultur: Luthersk teologi, kolonial makt og samisk tradisjon – utkast til en dekolonial teologi (KK 1/2023 s5-26).

Til slutt et alvorlig etterord: Tore Johnsen bok dreier seg om avkoloniseringen av teologien. Det dreier seg også om en erkjennelse av den lutherske teologiens betydning for en autoritær, hierarkisk samfunnsmodell som satte samene nederst på den kulturelle verdistigen. Deres naturnære og egalitære livsform, ble sett på som en trussel mot den orden Luther hadde angitt som basis for et godt samfunn styrt etter Guds vilje. De første tre kapitlene er meget lesverdige og aktuelle. Det er skremmende å se den arrogansen og blindheten norsk øvrighet og kirkelighet har utvist i denne historien. Det utfordrer forenkledde forestillinger om hedningenes mørke som også har preget norsk misjon i videre forstand.

1. juni vil vi på nytt bli minnet om samenes sterke erfaringer da Dagfinn Høybråten legger fram rapporten fra den stortingsoppnevnte Sannhets- og forsoningskommisjonen. Tore Johnsens bok vil gi Den norske kirke materiale til å forstå det teologiske og ideologiske bakteppet bedre – og dermed også ta tak i det viktige forsoningsarbeidet med muligheter til å bringe de grunnleggende virkelighetsforståelsene i dialog.